

Հայք, Գուգարք, Սիսական, Վասպուրահան, Տուրուբերան նահանգների մասին, սրանք յատուկ ուսումնասիրութեան նիւթ չեն դարձրել Տայոց աշխարհը — Ճորոխի Աւագանը:

Աստուածաշնչի նման հոյակապ թարգմանութեան մեզ աւանդող նախնիքը, որոնք քրիստոնէական գրականութեան բազմազան հատորների թարգմանիչը, կաղմակերպողն ու վերախմբագրողներն էին, եթէ նոյնպիսի բարեխղճութեամբ եւ տոկուն ջանքերով աշխատէին իրենց նահանգների աշխարհագրութիւնը, պատմութիւնը, կառուցուածքների նկարագրութիւնը, աւերակների պատկերը, մանաւանդ առասպելական եւ վիպական աւանդութիւնը, պոէմները գրի անցնէին եւ մեզ թողնէին, մենք ա՛յնպիսի թանկարժէք գրականութիւն կ'ունենայինք, որի դէմ կը խամրէին դրացի ժողովուրդների թողած դործերը: Եզնիկի եւ Եղիշէի նման գրողների համար դժուար չէր Յուլիոս Կեսարին եւ Տակիտին հետեւելով՝ մեր ժողովրդի վարքն ու բարքը, հաւատալիքներն ու առասպելները, էպոսներն ու նուագները գրի անցկացնել եւ անմահացնել դրանք: Շատ պարզ է, որ մեր գրագէտ վարդապետները անշնորհ չէին նրանք իրենց առաջնորդների պահանջը լրացրել են մեծ բարեխղճութեամբ, իսկ տէր ու իշխանապետ նախարարները այնքան